

НАТААЛЯ САМБОРСЬКА

ORCID 0000-0002-6356-0887

talsy74@ukr.net

аспірант

Житомирський державний педагогічний університет імені Івана Франка
вул. Велика Бердичівська, 40, м. Житомир

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МЕДСЕСТРИНСТВО» У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Представлено результати моделювання процесу формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Розкрито особливості педагогічного моделювання на підставі з'ясування педагогічних характеристик досліджуваних педагогічних явищ і процесів, які становлять основу майбутньої моделі. На підставі теоретичного аналізу наукової літератури встановлено орієнтовну структуру моделі формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін в сукупності кількох компонентів: цільового (відповідає соціальному замовленню на підготовку медичної сестри, яка має достатній рівень соціально-комунікативної компетентності), мотиваційного (реалізує одну з педагогічних умов, а саме розвиток позитивної мотивації студентів до набуття означеної компетентності), змістового (відображає організацію навчального процесу у медичному закладі вищої освіти (ЗВО), процесуального (відображає застосовані в експериментальній роботі основні форми, методи, засоби формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер у процесі вивчення гуманітарних дисциплін), результативного (дає можливість співвідносити очікуваній в межах цільового компонента образ досягнутої мети із застосованими в процесі експериментальної роботи педагогічними умовами, формами і методами діяльності). Сформульовано висновки про особливості реалізації означеної моделі, з урахуванням змісту викладання гуманітарних дисциплін у медичному ЗВО. Представлено теми спецкурсу «Соціально-комунікативна компетентність фахівця у сфері охорони здоров'я», метою якого є розвиток соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство», оволодіння ними навичками соціальних комунікацій у професійному середовищі.

Ключові слова: моделювання, компетентність, соціально-комунікативна компетентність, спеціальність «Медсестринство», гуманітарні дисципліни.

НАТААЛЯ САМБОРСКАЯ

аспірантка

Житомирський державний педагогічний університет імені Івана Франка
ул. Большая Бердичевская, 40, г. Житомир

МОДЕЛИРОВАНИЕ ПРОЦЕССА ФОРМИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ БУДУЩИХ СПЕЦІАЛІСТОВ ПО МЕДСЕСТРИНСТВУ В ПРОЦЕСЕ ИЗУЧЕНИЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Представлены результаты моделирования процесса формирования социально-коммуникативной компетентности будущих специалистов по медсестринству в процессе изучения гуманитарных дисциплин. Определены особенности педагогического моделирования на основе педагогических характеристик исследуемых педагогических явлений и процессов, которые составляют основу будущей модели. На основе теоретического анализа научной литературы определена ориентировочная структура модели формирования социально-коммуникативной компетентности будущих специалистов по медсестринству в процессе изучения гуманитарных дисциплин в совокупности нескольких компонентов: целевого (соответствует социальному заказу на подготовку медицинских сестёр,

имеющих достаточный уровень социально-коммуникативной компетентности), мотивационного (реализует одно из педагогических условий, а именно развитие положительной мотивации студентов к приобретению указанной компетентности), содержательного (отображает организацию учебного процесса в медицинском вузе, процессуального (демонстрирует примененные в ходе экспериментальной работы основные формы, методы и средства формирования социально-коммуникативной компетентности будущих специалистов по медсестринству в процессе изучения гуманитарных дисциплин), результативного (дает возможность соотнести ожидаемый в пределах целевого компонента образ достигнутой цели с примененными в процессе экспериментальной работы педагогическими условиями, формами, методами деятельности). Сформулирован вывод об особенностях реализации данной модели исходя из содержания преподавания гуманитарных дисциплин в медицинском вузе. Представлены темы спецкурса «Социально-коммуникативная компетентность специалиста в сфере здравоохранения», целью которого является развитие социально-коммуникативной компетентности будущих специалистов по медсестринству, овладение ими навыками социальных коммуникаций в профессиональной среде.

Ключевые слова: моделирование, компетентность, социально-коммуникативная компетентность, специальность по медсестринству, гуманитарные дисциплины.

NATALIA SAMBORSKA

postgraduate

Zhytomyr Ivan Franko State University
Velyka Berdychevska St., 40, Zhytomyr

MODELING OF THE PROCESS OF SOCIAL AND COMMUNICATIVE COMPETENCE FORMATION OF FUTURE SPECIALISTS MAJORING IN NURSING IN THE PROCESS OF STUDYING THE HUMANITIES

The results of modeling of social-communicative competence formation process of future specialists majoring in nursing in the process of studying the humanities are presented. Specific features of pedagogical modeling based on pedagogical characteristics of the studied pedagogical phenomena and processes that form the basis of the future model are defined. The model of social-communicative competence of future specialists majoring in nursing is developed. The model consists of the following elements: targeted, motivational, content, procedural and resultative. Each of the model elements has its own content. The target element meets the social order for the training of a specialist majoring in nursing, who can effectively interact with other subjects of the communicative space in the medical field. The motivational element implements such pedagogical condition as the development of students' positive motivation to acquire the indicated competence. The content element reveals the educational process organization that provides the effective formation of social-communicative competence of future specialists majoring in nursing. Pedagogical conditions for the formation of social-communicative competence of future specialists majoring in nursing are formulated. The procedural element of the model demonstrates both traditional and innovative forms, methods and means of forming the social-communicative competence of future specialists majoring in nursing in the process of studying the humanities. The resultative element gives the opportunity to correlate the expected image within the target element with the image of the achieved goal. In order to increase the effectiveness of the pedagogical conditions for the formation of social-communicative competence of future nurses in the process of studying the humanities, a special course "Social-communicative competence of a specialist in the field of health care" is developed, intended for studying by future bachelors and masters of nursing. The general purpose of the special course is defined as the development of social-communicative competence of future specialists majoring in nursing mastering them with the skills of social communications in the professional environment. The tasks of the special course are as follows: teaching students the skills of communicative contact with other subjects of communication in the professional field; mastering students' skills of effective social and communicative interaction in the professional sphere; analyzing and predicting the partners' behavior during social and communicative interaction.

Keywords: modeling, competence, social-communicative competence, specialty of nursing, humanitarian subjects.

Моделювання педагогічних явищ і процесів є надзвичайно важливим етапом експериментальної роботи в педагогічній науці, оскільки дає можливість концептуально осмислити об'єктивні зв'язки між елементами, компонентами, етапами окремого педагогічного феномена, яким, наприклад, є процес формування соціально-комунікативної компетентності

майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. Складність побудови такої моделі полягає у її багатопредметності, оскільки в ній мають бути поєднані процеси формування компетентності, її соціально-комунікативний характер, зв'язок з вивченням гуманітарних дисциплін, а також специфіка підготовки фахівців у сфері охорони здоров'я.

Метою статті є розкрити підходи до моделювання процесу формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» на основі вивчення ними гуманітарних дисциплін.

Педагогічне моделювання має свою специфіку, що полягає насамперед у педагогічних характеристиках об'єктивних явищ і процесів, які мають скласти основу майбутньої моделі. Як свідчать наукові розвідки Є. Лодатко, об'єктом педагогічного моделювання є навчально-виховний процес, що реалізується в певному соціокультурному просторі [1, с. 340]. В означених просторах взаємоіснують і взаєморозвиваються різноманітні освітні системи і рівні, які представляють окремі соціальні і професійні групи і установи. Предметом педагогічного моделювання можуть стати окремі аспекти чи характеристики навчально-виховного процесу (наприклад, формування соціально-комунікативної компетентності фахівців зі спеціальності «Медсестринство») [2, с. 14].

Для побудови моделі формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін необхідно визначити її основні компоненти. Традиційно у педагогічному моделюванні науковці (Є. Лодатко [3] та ін.) користуються три- або чотириелементною моделлю і вводять до її складу такі компоненти:

1) цільовий, цілемотиваційний, методологічно-цільовий, методологічний компонент, сутністю якого є висвітлення цільових установок, спрямованих на формування у майбутніх фахівців відповідної властивості;

2) змістовий, організаційний, операційний, змістово-операційний, операційно-діяльнісний, процесуальний компонент, сутністю якого є висвітлення змісту, форм, методів, засобів педагогічної діяльності, спрямованої на розвиток визначеної професійної властивості;

3) результативний, оцінно-результативний, оцінно-рефлексивний, оцінний компонент, що засвідчує образ очікуваного результату застосованої технології чи методики і виступає, як правило, у вигляді сформованої компетентності, готовності, підготовленості тощо.

З урахуванням цього проєктована нами модель формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» складається з низки складових.

1. Цільовий компонент означеної моделі має відповідати соціальному замовленню на підготовку медичної сестри, яка має достатній рівень соціально-комунікативної компетентності, та співвідноситися зі сформульованими попередньо цілями професійної підготовки майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство». У межах цього компонента також обґрунтовуються основні теоретичні підходи до проблеми формування соціально-комунікативної компетентності фахівців зі спеціальності «Медсестринство».

2. Мотиваційний компонент моделі реалізує одну з педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство», а саме розвиток позитивної мотивації студентів до набуття соціально-комунікативної компетентності за допомогою створення власних науково-методичних матеріалів (кейсів) соціально-комунікативного змісту.

Визначені цілі формування соціально-комунікативної компетентності, реалізація педагогічної умови, спрямованої на мотивацію студентів до формування соціально-комунікативної компетентності, та провідні теоретичні підходи зумовили специфіку організації процесу формування означеної компетентності у майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін.

3. Змістовий компонент віддзеркалює організацію навчального процесу у медичному ЗВО, який забезпечує ефективність формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство». У межах цього компонента ми проєктуємо дві педагогічні умови формування означеної компетентності (внесення змістових змін до викладання гуманітарних дисциплін у медичному ЗВО та запровадження спеціальних

тренінгових комунікативних курсів для майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство»; впровадження інноваційних форм і методів формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх медичних сестер на заняттях з гуманітарних дисциплін), оскільки вони сприяють організації ефективного процесу реалізації моделі.

У межах цього компонента визначилися провідні комунікативні характеристики гуманітарних дисциплін, які вивчають студенти медичних ЗВО. Розкриття означених комунікативних характеристик дало можливість виявити рівень необхідності введення змін у зміст гуманітарних дисциплін та введення до професійної підготовки спецкурсу «Соціально-комунікативна компетентність фахівця у сфері охорони здоров'я», призначеного для формування означеної компетентності у майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» на рівні бакалавра і магістра сестринської справи.

4. Процесуальний компонент моделі відображає застосовані в навчальному процесі основні форми, методи, засоби формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, серед яких традиційні (лекція, практичне заняття, лабораторне заняття, самостійна робота студентів) та інноваційні (інтерактивні заняття з гуманітарних дисциплін, кейс-методики, тренінгові елементи в заняттях з гуманітарних дисциплін тощо), використані нами в процесі реалізації педагогічних умов формування вказаної компетентності. До інноваційних форм навчальної діяльності, які пропонуються для реалізації педагогічних умов, віднесено інтерактивні заняття з гуманітарних дисциплін, практичні заняття взаємного навчання, практикуми-диспути, семінари-аукціони, заняття – імітаційно-моделюючі ігри, лекції-візуалізації, бінарні лекції, кейс-методики, заняття-тренінги та ін.

Заняття-тренінги у процесі вивчення гуманітарних дисциплін майбутніми медичними сестрами передбачають достатній рівень обізнаності викладача з методикою проведення тренінгових занять для певної спеціальності в окремій галузі знання. З метою підвищення ефективності реалізації педагогічних умов формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» при вивченні гуманітарних дисциплін нами розроблено спецкурс «Соціально-комунікативна компетентність фахівця у сфері охорони здоров'я», розрахований на один кредит (30 годин). Робоча програма спецкурсу вміщує 10 основних тем для вивчення й засвоєння студентами. Загальна мета спецкурсу визначена як розвиток соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство», оволодіння ними навичками соціальних комунікацій у професійному середовищі. Завдання спецкурсу: засвоєння студентами знань про соціально-комунікативну компетентність майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство»; навчання їх навичкам комунікативного контакту з іншими суб'єктами комунікацій у професійній сфері; оволодіння навичками ефективною соціально-комунікативною взаємодією у професійній сфері; навчання аналізу й прогнозуванню поведінки партнерів у соціально-комунікативній взаємодії.

Теми занять у програмі спецкурсу спрямовані на навчання студентів зворотному зв'язку, вмінню регулювати конфліктні ситуації у професійній діяльності, здатності постановки комунікативних цілей та ін.

Зміст спецкурсу складається з двох модулів.

Модуль 1. Соціально-комунікативна компетентність фахівця зі спеціальності «Медсестринство» та її складові.

Тема 1. Поняття про соціально-комунікативну компетентність фахівця зі спеціальності «Медсестринство». Основні комунікативні порушення при прийнятті й передачі інформації у системі діяльності такого фахівця.

Тема 2. Переконавання й цінності фахівця зі спеціальності «Медсестринство» та їх роль у розвитку соціально-комунікативної компетентності.

Тема 3. Правила постановки й утримання комунікативних цілей у професійній діяльності фахівця зі спеціальності «Медсестринство».

Тема 4. Налагодження зворотного зв'язку у соціально-комунікативній діяльності фахівців зі спеціальності «Медсестринство». Техніка зчитування зворотної інформації.

Модуль 2. Стратегії побудови ефективною соціально-комунікативною взаємодією у діяльності фахівця зі спеціальності «Медсестринство».

Тема 1. Встановлення контакту з суб'єктами соціальних комунікацій у сфері охорони здоров'я.

Тема 2. Ефективні мовні моделі фахівців зі спеціальності «Медсестринство». Специфіка діалогічної взаємодії у сфері охорони здоров'я.

Тема 3. Техніка перефразування та її значення у соціально-професійних комунікаціях фахівця зі спеціальності «Медсестринство».

Тема 4. Конструктивна критика та її сприйняття у сфері професійної діяльності фахівця зі спеціальності «Медсестринство».

Тема 5. Стратегія поєднання намірів у комунікативній взаємодії фахівця зі спеціальності «Медсестринство» та її значення для ефективної соціально-комунікативної діяльності у сфері охорони здоров'я.

Тема 6. Оцінка та самооцінка рівня розвиненості соціально-комунікативної компетентності фахівця зі спеціальності «Медсестринство». Рефлексія власної соціально-комунікативної компетентності.

На особливу увагу в процесі проведення спецкурсу заслуговують справи, які використовувалися у процесі його проведення, а саме:

1) рефлексивні справи (наприклад, справа «Самопрезентація»);
2) елементи методу проектів (наприклад, проектування Я-висловлювань асертивного характеру у контексті професійної діяльності фахівця зі спеціальності «Медсестринство»); проектування невербального контакту у грі «Розмова через скло» та ін;

3) моделювання професійних ситуацій у діяльності фахівця зі спеціальності «Медсестринство» (наприклад, розробка й вирішення ситуацій-конфліктів у професійній діяльності медичної сестри, які можна запозичити зі створених студентами кейсів), зокрема ситуації «Активне слухання у професійній діяльності фахівців зі спеціальності медсестринство» та ін;

4) елементи ділової гри з досвіду діяльності фахівця зі спеціальності «Медсестринство» (наприклад, ділові гри «Фото» (з відповідним описом характеру лікарів та медичних сестер, з урахуванням візуального образу), «Техніка малої розмови у діяльності фахівця зі спеціальності «Медсестринство» (з програванням цитування, позитивних констатацій, інформування, зацікавленої розмови тощо) та ін.

5. Результативний компонент дає можливість співвіднести очікуваний в межах цільового компонента образ досягнутої мети із застосованими у процесі навчання педагогічними умовами, формами, методами діяльності і передбачає розробку системи критеріїв і показників сформованості соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство», а також виділення і характеристику рівнів сформованості цієї властивості (номінального, середнього, достатнього, високого).

Так, цілемотиваційний критерій відображає сукупність професійних мотивів майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» до здійснення соціально-комунікативної діяльності, до ефективної соціально-комунікативної взаємодії з усіма суб'єктами комунікативного процесу у сфері охорони здоров'я. Показниками сформованості цього критерія є: позитивні наміри до професійного самовдосконалення під час професійної підготовки майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство»; систематичне опрацювання гуманітарної, психолого-педагогічної та спеціальної навчальної літератури; прагнення залучати власний комунікативний досвід до вирішення ситуацій ефективної комунікативної взаємодії у навчальній та позанавчальній сфері; прагнення навчатись новому у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; бажання досягати високих професійних результатів тощо.

Пізнавальний критерій відображає знання про сутність і специфіку соціально-комунікативної компетентності фахівців зі спеціальності «Медсестринство» на основі порівняння з іншими сферами людської життєдіяльності, формування системи знань про типи і види спілкування, відмінності стилів і способів комунікації. Показниками сформованості цього критерія є: знання основних категорій і понять соціально-комунікативної компетентності і соціально-комунікативної взаємодії; усвідомлення основних компонентів соціально-комунікативного процесу у сфері охорони здоров'я; знання особливостей монологічної і діалогічної взаємодії у сфері охорони здоров'я, сутності та змісту вербальної і невербальної комунікації у взаємодії з пацієнтами, колегами, адміністрацією медичних закладів і установ тощо.

Діяльнісний критерій відображає рівень розвитку уміння майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» здійснювати рецепцію, інтеракцію, а також уміння створювати комунікативний продукт у вигляді усної чи письмової, вербальної і невербальної ефективно комунікативної взаємодії. Показниками сформованості цього критерія є: орієнтація в кожній з ситуацій соціально-комунікативної взаємодії; здатність до ефективно комунікації в процесі вивчення предметів гуманітарного циклу; уміння на практиці конструктивно вирішувати суперечливі й конфліктні соціально-комунікативні ситуації; вміння організовувати діалогічну взаємодію у процесі вивчення гуманітарних дисциплін та використовувати накопичені знання під час соціальних комунікацій у професійній діяльності.

Оцінно-результативний критерій відображає здатність фахівців зі спеціальності «Медсестринство» до встановлення доцільних відносин з іншими учасниками комунікативного процесу у ході професійної підготовки у медичному ЗВО; ціннісне ставлення до соціально-комунікативної взаємодії й до її учасників як у навчальному процесі, так і позанавчальній діяльності; встановлювати емоційний стан кожного з учасників комунікації й враховувати його у процесі її здійснення; вміння займати незалежну позицію під час прийняття рішень. Показниками сформованості означеного критерія є: здатність до адекватного оцінювання власної соціально-комунікативної діяльності у процесі вивчення гуманітарних дисциплін; здатність систематично аналізувати ситуації соціально-комунікативної взаємодії, які виникають під час вивчення гуманітарних дисциплін; вміння виявляти власні помилки, прорахунки, невдачі у комунікаціях та сприймати їх як спосіб вдосконалення соціальних комунікацій тощо.

Таким чином, нами здійснено моделювання процесу формування соціально-комунікативної компетентності майбутніх фахівців зі спеціальності «Медсестринство» у процесі вивчення гуманітарних дисциплін. На підставі теоретичного аналізу наукової літератури встановлено орієнтовну структуру означеної моделі в сукупності кількох компонентів: цільового, мотиваційного, змістового, процесуального, результативного. Результатом впровадження моделі є сформований належний рівень соціально-комунікативної компетентності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Лодатко Є. О. Педагогічні моделі, педагогічне моделювання і педагогічні вимірювання: that is that? / Є. О. Лодатко // Педагогіка вищої школи: методологія, теорія, технології // Вища освіта України: //Теоретичний та науково-методичний часопис. У 2-х тт. Вип 3. – 2011. – Т. 1. – С. 339–344.
2. Лодатко Є. О. Методологічні засади моделювання соціокультурних процесів / Є. О. Лодатко // Рідна школа. – 2008. – № 3–4 (939–940). – С. 13–20.
3. Лодатко Є. О. Моделювання педагогічних систем і процесів / Є. О. Лодатко. – Слов'янськ: СДПУ, 2010. – 148 с.

REFERENCES

1. Lodatko Ye. O. Pedagogichni modeli, pedagogichne modelyuvannya i pedagogichni vymiryuvannya: that is that? [Pedagogical models, pedagogical modeling and pedagogical measurements: that is that?]. Pedagogika vyshchoyi shkoly: metodolohiya, teoriya, tekhnolohiyi. Vyshcha osvita Ukrainy: Teoretychnyy ta naukovo-metodychnyy chasopys. U 2-kh tt. vol. 3. 2011. T. 1. pp. 339–344.
2. Lodatko Ye. O. Metodolohichni zasady modelyuvannya sotsiokul'turnykh protsesiv. [Methodological principles of modeling of socio-cultural processes]. Ridna shkola. 2008. vol. 3–4 (939–940). berezenkviten. pp. 13–20.
3. Lodatko Ye. O. Modelyuvannya pedagogichnykh system i protsesiv. [Modeling of pedagogical systems and processes]. Slovyansk: SDPU, 2010. 148 p.

Стаття надійшла в редакцію 31.01.2018 р.

УДК 378.6:61.016:004:37.091.26-028.77

DOI 10:25128/2415-3605.18.1.11

НАТАЛІЯ ЛОБАЧ

orcid.org/0000-0002-3795-7864

lobach_n@bigmir.net